

Györgyi Dominika:¹ A kínai diaszpóra története és helyzete Délkelet-Ázsiában

Vezetői összefoglaló

- Délkelet-Ázsia hagyományosan a kínaiak egyik legfontosabb kivándorlási célterülete. Jelenleg legalább 30-40 millió kínai származású ember él a térségben.
- Jóllehet, az egyes országokban akár nagyon magas szintre jutott a kínaiak társadalmi integrációja, befolyásuk a gazdasági életben konzerválhatja különleges helyzetüket.
- Kína napjainkban igyekszik felhasználni ezeket a közösségeket helyi politikai befolyásának növelésére, komoly akadályt jelent azonban a viszonylagos eltávolodásuk az anyaországtól, amit az is erősít, hogy Peking nem ismeri el a kettős állampolgárság intézményét.
- Lényeges kérdés ugyanakkor, hogy az egyes délkelet-ázsiai államok hogyan tekintenek a kínai kisebbség és az anyaország kapcsolataira. Fennáll ugyanis a veszélye, hogy elkezdnek ismét belső ellenséget látni társadalmuk egyébként általában egyik legiskolázottabb, legtökeerősebb és legagilisabb rétegének tagjaiban.

Overseas chinese /tengerentúli, külföldi/ kínai, így nevezzük azokat a személyeket, akik kínai születésűek, vagy felmenőik kínaiak, ők azonban szárazföldi Kína, Hong Kong, Makaó vagy Tajvan területén kívül élnek.² Eltérő minták alapján, különböző indíttatásból vándoroltak más országok földjére, ott megvetették a lábukat. A mai modern, kiterjedt diaszpórákat és azok egymással és anyaországgal való kapcsolatait már a középkorban megalapozták az első kivándorlási hullámot alkotó kereskedőközösségek.³ A jogi meghatározás szerint kínai személy az, aki állampolgársággal rendelkezik a Kínai Népköztársaságban (ideértve Hong Kongot és Makaót), vagy a Kínai Köztársaságban. Az 1980-as évektől Deng Xiao Ping hatására enyhülés volt tapasztalható a külpolitikában, bár a Kínai Népköztársaság állampolgársági törvénye⁴ alapján a szárazföldi Kína nem ismeri el a kettős állampolgárság intézményét, annak ellenére sem, hogy a Földön összesen a 47,5 millió főt közelíti a diaszpóra lélekszáma, ezen belül pedig csak Délkelet-Ázsiában 30-40 millió kínai származású ember él.⁵ Az egyes országokat vizsgálva számuk Thaiföldön, Indonéziában és Malajziában kiugró, bár az adatok rendszerint nem tükrözik teljesen hűen a valóságot. Gyakran nevezik őket ázsiai zsidóknak, azonban összehasonlítva a zsidók európai üzleti eredményeivel, elmondható, hogy a kínaiak jóval sikeresebbnek bizonyulnak az ázsiai országok gazdasági életében, az úgynevezett *bambusz hálózat* (*bamboo network*) kialakítása is közösségükhez kapcsolódik.⁶ A bambusz hálózat mellett az Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezést (*One Belt, One Road / Belt and Road Initiative*)⁷ is érdemes kiemelni, mint anyaországon kívüli gazdasági programot, amelyben

¹ Györgyi Dominika az NKE EJKK SVKI gyakornoka.

² WANG, Gungwu (szerk.): *Studying the Chinese Overseas*, 14. évf., 2018, 127-139. o.

³ LOCKHARD, Craig A.: *Chinese Migration and Settlement in Southeast Asia Before 1850: Making Fields From the Sea*, *History Compass*, 11. évf, 2013/9, 765–781. o.

⁴ *A Kínai Népköztársaság állampolgársági törvénye*. [online], 2019. Forrás: China.org [2019. 02. 25.].

⁵ HAN, Enze: *Bifurcated homeland and diaspora politics in China and Taiwan towards the Overseas Chinese in Southeast Asia*. [online], 2017. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, Forrás: eprints.soas.ac.uk [2019. 05. 12.].

⁶ A bambusz hálózat a délkelet-ázsiai térségben élő, családi kapcsolatokra épülő informális gazdasági hálózat. Lásd: MAROSI Miklós: *Távolkeleti menedzsment. Japán, Dél-Korea, a tengerentúli Kína, a Kínai Népköztársaság*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1997, 177-183. o.

⁷ OHASHI, Hideo: *The Belt and Road Initiative (BRI) in the context of China's opening-up policy*, *Journal of Contemporary East Asia Studies*, 7. évf., 2018/2, 85-103. o.

ugyancsak szerepet kapnak a tengerentúli kínai diaszpórák. A továbbiakban az emigráció történetét követően a térség néhány országát vizsgáljuk az ott élő kínai diaszpórák megismerése céljából, feltárjuk gazdasági potenciáljukat, lehetőségeiket és a diszkrimináció problémáját, illetve az anyaországgal való kapcsolatukat.

A kínai emigrációról – nagy vonalakban

Az emigráció múltját kutató történészek és kultúranropológusok általában két irányban vizsgálódnak: vagy a kivándorlás idővonalát követve, vagy a távozást kiváltó okokat feltárva. Utóbbit követve megkülönböztetünk áldozat-, munkás-, kereskedő és kulturális diaszpórákat.⁸ Az áldozatdiaszpórák éhínség, társadalmi katasztrófák vagy üldöztetés miatt jöttek létre Kína területén kívül, főként Délkelet-Ázsiában a 19-20. század fordulóján, illetve belpolitikai–gazdasági átrendeződéseket követően. A munkásdiaszpórákat alkotók zöme a rabszolgaság megszüntetése után kapott életre, mivel az ültetvényekre szánt munkaerő pótlására jelentős számú kínai és indiai származású kulimunkást adtak el alacsony bérért. Feljegyzések alapján nem sokban különböztek a rabszolgáktól a nem kielégítő munkakörülmények és a munkaszerződés hiánya miatt. A kínaiak főként dél-amerikai területre kerültek. A kereskedők nagy távolságra szállították áruikat, illetve értékesítették az ottani piacokon, s mivel ezt tartósan végezték, a külföldi kereskedelmi kikötőkben ideiglenesen, vagy állandóan telepedtek le. A kulturális diaszpórákat – elnevezéséből adódóan – kulturális faktorok ösztönzik, például családgyesítés, vagy a tradíciók megőrzése.⁹

A térségben élő kínai diaszpóra létszámát illetően azonban meglehetősen pontatlan adatok állnak rendelkezésünkre. A tajvani *Overseas Community Affairs Council* (OCAC) statisztikái alapján például a tengerentúli kínai diaszpórák már több mint 34 millió főt foglalnak magukban csupán Délkelet-Ázsiában, a Kínai Népköztársaság statisztikai kimutatásai között azonban nem szerepel ilyen adat. Az egyes fogadóállamok kimutatásait vizsgálva néhány esetben egészen pontos számot kapunk, mint például Szingapúr esetében, azonban máshol jellemző, hogy a kínaiak számát igyekeznek minél alacsonyabban tartani, ezzel erősítve a nemzeti öntudatot. Jelentős számú kínai származású egyén veszi fel a fogadó ország állampolgárságát, ezzel elvesztve népköztársaságbeli státuszát, és az illegális bevándorlás is számottevő. A következőkben kronológiai szempontból átfogóbban vizsgálom a kérdést.

Az emigráció rövid áttekintése a 20. századig

A kezdetekben Kelet-Ázsia területeire buddhista szerzetesek, tengeri kereskedők, illetve a Középső Birodalom képviselői jutottak el, azonban ez nem nevezhető emigrációs hullámnak, mivel jelentős hányaduk visszatért a hazájába, illetőleg nem volt jellemző az országon belüli mobilitás sem. Ez utóbbi gazdasági–társadalmi okokra vezethető vissza: a lakosság jelentős hányada mezőgazdasági munkát végzett, nem hagyhatta el birtokát. Az első valódi kivándorlási hullám a vállalkozó kedvű és alkalmazkodni képes tengeri kereskedők soraiból történt a középkor folyamán, hiszen ennek a társadalmi rétegnek volt valós képessége arra, hogy idegen földre távozzon, ott üzleti lehetőségeket realizáljon. Fucsien és Kuangtung tartományból főként Kambodzsa, Sziám (Thaiföld), Csampa (Dél-Vietnam), illetve a szigetek irányába történt az áramlás, összekapcsolva Kína tengeri kikötőit a délkelet-ázsiaiakkal.¹⁰ Az 1400-as évekre a kínai származású árusok domináltak a kereskedelmi szektorban. Három évszázaddal később, mikor az ón és az arany volt a meghatározó árucikk, egyre több bevándorló érkezett, mind a bányászat, mint az üzleti lehetőségek miatt. Ebben az időszakban nem családok, általában csupán férfiak érkeztek, akik helyi nőket feleségül véve ötvözték a kultúrákat, kialakították hibrid közösségüket,

⁸ COHEN, Robin: *Global Diasporas: An Introduction*, UCL Press, London, 1997, 1-15. o.

⁹ Uo.

¹⁰ LOCKHARD, i.m.

míg mások törekedtek a tradíciók fenntartására. Ezek a kínai bevándorlók és leszármazottjaik alapozták meg a napjainkra szerteágazó és modern diaszpórákat, azok nemzetközi kapcsolatait.¹¹

Az 1850-ben kitörő és 1864-ig húzódó Tajping-felkelés pusztítása is hozzájárult ahhoz, hogy kivándorlási hullám induljon: a konfliktust megelőző évtizedekben az ország gazdasága stagnált, természeti katasztrófák sújtották a területet, mely már önmagában is ösztönzően hatott. A Csing-dinasztia tizennégy év után visszaállította hatalmát, véres megtorlások követték a restaurációt, ami szintén jelentős motiváció volt. A 19. század második felében a napszamosok „kivitele” dominált: alacsony bérért dolgoztak a gyarmati ültetvényeken, munkakörülményeik kiábrándítóak voltak, munkaszerződésben szinte minden alkalommal átverték őket. Jelentős részük még a gyarmatokra vezető hajóúton meghalt: éhínség, kiszáradás, betegségek következtében, vagy még mielőtt azok végeztek volna velük, a tengerbe vetették magukat.¹²

A 20. század változásai

A mandzsu származású Csing-dinasztia átmenetileg megerősödött a Tajping-felkelés leverését követően, reformfolyamatok indultak meg, többek között a nyugati technológia átvétele. Az úgynevezett „száznapos reform” (1898) során kísérletet tettek az elmaradott területek felzárkóztatására, új oktatási rendszer kialakítására és valamiféle alkotmányozó folyamat indítására, azonban Ce-hszi anyacsászárné ellenezte az újításokat.¹³ A reformkísérlet sikertelensége a társadalom nagy részét megmozgató 1911-es kínai forradalomhoz vezetett, mely Wuhan-tartományból indult, ahol kikiáltották a Kínai Köztársaságot. A felkelés leverésére a dinasztia Jüan Si-kaj katonai vezetőt küldte, ő azonban tárgyalásokba kezdett a lázadókkal. Kompromisszumot kötött Szun Jat-szennel: felajánlotta, hogy a császárság ellen fordul, amennyiben megkapja a köztársasági elnöki posztot. Miután megdöntötték a mandzsu dinasztia uralmát, a forradalom végével 1912-ben Jüan Si-kaj államelnöki pozíciót töltött be, de ellentétek bontakoztak ki a demokratikus reformerek és közöttük. 1915-ben Jüan Si-kaj császárrá kiáltotta ki magát, mely Szun Jat-szen politikai táborának ideiglenes válságához vezetett, ezt követően egyes tartományok vezetői sorra kiáltották ki függetlenségüket, egyben a régiók haduraivá váltak. 1916-tól a „hadurak korszaka” alatt megalakultak a későbbiekben is meghatározó pártok: a nacionalista elemeket tömörítő Kuomintang (1919) és a Kínai Kommunista Párt (1921). Megindult az országegyesítési törekvés, az északi hadjárat, melyben Szun Jat-szen utódja, Csang Kaj-sek kiemelkedő katonai eredményeket ért el.¹⁴ 1927 tavaszán nacionalista tisztogatás történt a kommunista elemekkel szemben, több millióan elhagyták Kínát, majd az ország középső részén polgárháború tört ki, megalakult a kínai Vörös Hadsereg. A Kuomintang ezt követően a megmaradt hadurak seregei és a Vörös Hadsereg ellen is folytatta a harcot. Az elhúzódó konfliktus végén, 1949. október 1-jén kikiáltották a Kínai Népköztársaságot.

A Kuomintang tagjai és támogatói még az ezt megelőző években elhagyták a területet: Tajvanon, a környező országokban, illetve Amerikában telepedtek le. A későbbiekben a legjelentősebb mintát azok a személyek adták, akik az állam engedélyével távoztak, és üzleti sikerükkel képviselték Kínát a világ többi részén.¹⁵ Ezek a diaszpórák jellemzően leginkább az Egyesült Államok területén, illetve Európában lelhetők fel. Besorolhatók szakképzett munkaerőnek vagy kereskedőnek is, általában a gazdaság bizonyos szegmensében voltak kiemelkedők, például a kínai mosodák, olcsó kínai üzletek, kínai étkezdék. Az 1970-es éveket követően a Népköztársaság egyre törekedett a diaszpórákkal való kapcsolat megszilárdítására, azonban a stratégia nemcsak gazdasági támogatást keresett a közösségekben, hanem politikai dimenzióval is bírt. Mivel a Kuomintang egy része Tajvan szigetére menekült, a Népköztársaság igyekezett megakadályozni, hogy egyesülve a más országokban található nacionalista közösségekkel, szeparatista lépéseket tegyenek, mely gyengítené a világ Kínáról alkotott képét,

¹¹ Uo.

¹² WANG, i.m.

¹³ POLONYI, Péter: Kína története, Maecenas Kiadó, Budapest, 1994, 160-170. o.

¹⁴ Uo.

¹⁵ SOUCHU, Yao: Being essentially Chinese, *Asian Ethnicity*, 10. évf., 2009/3, 251-262. o.

illetve hatást gyakorolna a szárazföldi lakosságra is. A propaganda főként a Han eredetű diaszpórákat célozta, kis kitekintéssel a nem Han közösségekre is igyekezett hatást gyakorolni.¹⁶

A Tienanmen-téri eseményeket (1989) követően a Kínára addig tulajdonképpen lehetőségként tekintő nyugat (elsősorban az Egyesült Államok) véleménye megváltozott, felerősödött a Kína-ellenes szemlélet, mely hatást gyakorolt a külföldi közösségekre is, hiszen hiába nem kaphattak kínai állampolgárságot, vagy már évtizedek óta adott ország területén éltek, a köztudatban a kommunizmust jelképezték. További problémákat okozott az „egy-Kína szemlélet” is, azonban a nemzetközi porondon való szereplés meghozta a gyümölcsét: a kilencvenes évekre az ország célja az volt, hogy a Föld minél több államával szabadkereskedelmi egyezményt kössön, beengedte a külföldi tőkét, és egy évtizeden belül az APEC vezetőjévé vált, 2010-től pedig az ASEAN szabadkereskedelmi partnereként tartjuk számon.

A külpolitikai alapelvek szerint a fenyegetés-narratíva helyett a békés felemelkedést kell szem előtt tartani, a fókuszban azonban még mindig a birodalmi törekvésnek is nevezhető „dicsőség visszaszerzése” áll.¹⁷ Az irányvonalnak megfelelően Kína nem lépett katonai szövetségre más országokkal, ugyanakkor az Oroszországi Föderáció és Pakisztán stratégiai partnere, a Sanghaji Együttműködési Szervezet alapító tagja, illetve Észak-Koreával baráti együttműködést folytat. A „Kínai Álom” valóra váltása, a felemelkedés, gazdasági stabilitás, jólét biztosítása áll a 21. századi stratégia középpontjában, és ki kell emelnünk, hogy ez mind a helyiekre, mind a külföldiekre – ideértve a diaszpórákat is – hatással bír.

A diaszpórák jelenléte Délkelet-Ázsia gazdaságaiban

A hidegháborút követően figyelemre méltó gazdasági változás következett be Kínában, mely többek között a tengerentúli kínai családi vállalkozások, avagy a bambusz hálózat érdeme. A népköztársaság kikiáltását megelőzően és röviddel azt követően a Kuomintang tagjai és a nacionalisták emigrációba vonultak, letelepedtek, nagyrészt a környező országokban, és kemény munkával új üzleti befektetéseket keltettek életre. Az elsődleges tőke- és vállalkozói források Szingapúrban, Thaiföldön, Malajziában, Indonéziában, Tajvanon, Hongkongban, a Fülöp-szigeteken, Vietnamban jellemzők. A vállalkozások alapítóinak közös vonása, hogy szegénységből feltörve, kemény munkával megkeresett pénzük egy részét megtakarították és visszaforgatták, újra befektették, valamint a konfucianus etika szabályainak megfelelően a család bizonyult az alapvető egységnek. A bizalom a kulcs ezekben a vállalkozásokban, a családfő feladata a legjelentősebb döntések meghozatala, de a családban mindenki kiveszi a részét a munkából.¹⁸ A leghíresebb konglomerátumok közé tartozik a szingapúri *Ong Beng Seng Group*, a thaiföldi *Charoen Pokphand Group* és az indonéziai *Salim Group*.¹⁹

A 2013-ban megfogalmazott új gazdasági nagystratégiát, az Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezést (BRI) Kína nyitási politikájaként tartják számon, hiszen a következő években meghatározó szerepet kapott a gazdaság alakításában. Eredetileg az Egyesült Államok befolyását hivatott minimalizálni a kelet-ázsiai térségben, azonban 2016 év végére 36 ország területén, Ázsiából Európába gyűrűzve, összesen 77 iparterület állt építés alatt.²⁰ A programban részt vevő kínai cégek megkezdték a telephelyeik áttelepítését a határokon, s elengedhetetlennek bizonyult az ipari parkok létesítése, a más országokban együttműködési zónák kialakítása az infrastruktúra és szolgáltatások biztosítása érdekében. A BRI a geopolitikai ambíciókon kívül a tengerentúli kínai diaszpórák életére is hatást gyakorol, hiszen ez a közösség – amilyen összetett, szerteágazó, modern és hagyományörző,

¹⁶ TO, James: Beijing's Policies for Managing Han and Ethnic-Minority Chinese Communities Abroad, *Journal of Current Chinese Affairs*, 41. évf, 2012/4, 183-221. o.

¹⁷ PETERS, Michael A.: The Chinese Dream: Xi Jinping thought on Socialism with Chinese characteristics for a new era, *Educational Philosophy and Theory*, 49. évf., 2017/14, 1299-1304. o.

¹⁸ MAROSI, i.m.

¹⁹ WEIDENBAUM, Murray: *The Bamboo Network: Asia's Family-run Conglomerates*, [online] 1998. 01. 01., Forrás: Strategy-business.com [2019. 02. 25].

²⁰ KRAJCZÁR Gyula: Kína globális stratégiája a változó világban, *Nemzet és Biztonság*, 2018/2, 4-29. o.

kínai és külföldi egyidejűleg – a „Kínai Álom” megvalósításának kulcsa.²¹ A gazdasági érdek mellett a politikai dimenzió is megmutatkozik. A délkelet-ázsiai országok piacain lábukat megvető diaszpórák már a globalizáció gondolatát megelőzően kialakították kereskedelmi hálózataikat, a huszonegyedik század második évtizedére pedig úgy megerősödtek, hogy a BRI alappillérvé váltak. Az Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezés három oszlopon nyugszik: az ipari kapacitások kihasználásán, a gazdasági kölcsönös függőség hálózatának megteremtésén és a regionális stabilitás, jólét fenntartásán – ez alapján megállapítható, hogy előtérbe kerül Kína külföldi piacokhoz való hozzáférése is.²²

A kettős állampolgárság kérdése

A Kínai Népköztársaság (a továbbiakban KNK) állampolgársági törvénye nem ismeri el a kettős állampolgárság intézményét. A törvény megállapítja, hogy csakis az a személy jogosult a KNK állampolgárságára, akinek vagy az egyik szülője kínai, vagy mindkét szülője Kína területén állandóan tartózkodik, és hontalan, vagy nemzetiiségét nem lehet egyértelműen megállapítani.²³ A külföldön születettek vérségi elv alapján kaphatnak állampolgárságot, amennyiben legalább egy szülőjük kínai, és nem tartózkodnak állandó jelleggel más ország területén, illetve, amennyiben a személy nem jogosult a fogadó ország állampolgárságára, tekintet nélkül a szülők bevándorlási státuszára. Azonban egyidejűleg nem rendelkezhet a Kínai Népköztársaság és egy másik állam érvényes állampolgárságával is. A Kínai Köztársaság (Tajvan, a továbbiakban KK) a Nemzetiségi törvényben²⁴ rögzíti, hogy az állampolgár nem rendelkezhet egyidejűleg a szárazföldi Kínában és a szigeten kiállított, érvényes útlevelemmel, mivel amennyiben megtartja a KNK útlevelet, elveszíti tajvani lakhelyének nyilvántartásba vételét. Ugyanakkor KK útlevelet – állampolgárság igazolása céljából – kiadhatnak tengerentúli tajvani és kínai személyek számára, vérségi elv alapján, függetlenül attól, hogy valaha is tartózkodtak-e Tajvan területén. Ez alapján tartózkodási helyüktől függetlenül állampolgárság igénylésére is jogosultak. Ezek a személyek „Tengerentúli kínai útlevelet” kapnak.

Összefoglaló a Délkelet-Ázsia területén fellelhető közösségekről

A kínai közösségeket Délkelet-Ázsia országaiban gyakran tekintették eleve kommunistának, feltételezték az anyaország politikai befolyását a diaszpórák felett. A térség országai sorra nyerték el függetlenségüket és minden társadalmi problémáért a korábbi gyarmattartó hatalmakat tartották felelősnek. A dekolonizáció során előtérbe került ezen országokban a nacionalizmus, ami képes volt egy frontba tömöríteni a lakosságot, a nemzetépítés fontosságát kiemelve. Ezalatt Kína kommunista útra lépett. A kínai származásúak nem asszimilálódnak teljesen, ahogy a szegregáció sem jellemző rájuk, és sokkal inkább a kínai kultúrához, mint a kínai politikához hűségesek. Kínai negyedekbe tömörülnek a nagyvárosokban, üzleteik vannak, nagy részük igyekszik megtartani a konfuciánus értékeket, a nyelvüket. Némely országban saját temetőjük és iskoláik vannak, más államokban igyekeznek beolvadni a társadalomba, hibrid közösségeket kialakítani.

²¹ WIJAYA, Trissia: [Can overseas Chinese build China's One Belt, One Road?](#) [online] 2016. 06. 02. Forrás: Eastasiaforum.org [2019. 02. 25].

²² LIU, Hong – van DONGEN, Els: China's Diaspora Policies as a New Mode of Transnational Governance, *Journal of Contemporary China*, 25. évf, 102, 2016, 805-821. o.

²³ [A Kínai Népköztársaság állampolgársági törvénye.](#) [online], 2019. Forrás: China.org [2019. 02. 25.].

²⁴ [A Kínai Köztársaság nemzetiségi törvénye.](#) [online], 2019. Forrás: Law.moj.gov.tw [2019. 02. 25.].

Vietnam

A Vietnam területén fellelhető kínai diaszpóra helyzete más, mint a többi délkelet-ázsiai országban található közösségeké. A különbség oka a két ország történelmének viharos jellegére is visszavezethető, hiszen az északi területen gyakoriak voltak a kínaiak ellen elkövetett atrocitások, ezért inkább Dél-Vietnam területén, Ho Chi Minh város körül koncentrált a diaszpóra. A kínai csak egy a Vietnam területén fellelhető 54 nemzetiségi és etnikai kisebbségből.²⁵ A vietnami nyelvben a Hoa – „Nguoi Tau”²⁶ szó szerint hajós embert jelent. A kínaiak mind a délkelet-ázsiai, mind a gyarmatosító európai népesség szemében kereskedőnek számítottak, akik hajóval érkeztek és távoztak. A Hoa-közösség tagjai számára ez a kifejezés emlékeztető a kívülállóság negatív aspektusaira, az egyéni, vagy közösségi kirekesztésre – ugyanakkor ez a kvázi idegen-szerep segíti őket abban, hogy kívülállóként tekintsenek belső folyamatokra. A szókapcsolat tehát vegyes jelentéssel bír: egyrészt az őslakók piacaira behatoló, és azon egyből domináló, tehetséges vállalkozókat és kereskedőket értették alatta, másrészt a szülőföldjüket elhagyó, kapzsi árusokra vonatkozott. A kommunista rezsim 1954-óta hivatkozott ezen a néven a Hoára, mint kínai etnikumból származó vietnami emberekre, leginkább azért, hogy fel se merüljön, hogy külföldről érkeztek. Az 1970-es évek végétől a nacionalista vonásokkal telítődő állampolitika hatására több, mint félmillió Hoa kényszerült elmenekülni az országból, Amerikában és Délkelet-Ázsia más országaiban keresve menedéket. Az elmúlt hatvan év során a vietnamiak erősen próbálkoztak, hogy a gazdaság különböző szegmenseiben domináló Hoákat nemzetiségi kisebbséggé szelídítsék. Napjainkban Ho Chi Minh városban körülbelül félmillióan, a déli területeken pedig ennél kicsit kevesebbet élnek, számuk összesen egymillió fő körül mozog. Az ország életébe történő integrációjuk mellett elmondható, hogy a kínai-vietnamiak nemcsak a gazdasági fejlődéshez járulnak hozzá, hanem Vietnam társadalmi struktúrájának is aktív részévé váltak.²⁷ A jelenlegi generációk számára a *kínai kultúra* szimbolikus jellegű, a *vietnami nemzet* fogalma valóságos. Az 1990 után születettek nemzeti identitásváltozás alanyai, mivel a középiskolákban egyre kevesebben tanulnak kínait, mivel a vietnami tanterv hangsúlyosabbá vált, ezzel egyre erősítve vietnami azonosságtudatukat – érdekes példája ez a tengerentúli kínai közösségek sokféle beolvadási mintáinak.

Thaiföld

Thaiföldön található az egyik legnagyobb számarányú közösség – a lakosság mintegy 10-14%-át teszi ki a kínai származásúak köre (körülbelül 50 család alkotja), bár sokan házasodtak helyiekkel, és az új generációk tagjai már thaiként élnek, thai embernek vallják magukat. Ennek ellenére elmondható, hogy abszolút dominálnak a piacokon, az üzleti és a pénzügyi életben: a gazdasági szektor 80-90%-a, a pénzügyi szolgáltatások és bankok több, mint fele kínai magánvállalkozók kezében van. A politikai jelenlétről sem szabad megfeledkezni: legalább egy korábbi király, és tizenhét miniszterelnök volt legalább részben kínai származású.²⁸ Az asszimiláció itt jóval sikeresebb, mint más indokínai országok esetében, mely a 19-20. századi közpolitikának köszönhető: a kormányzati támogatás fejében feltételezték, hogy a kínai bevándorlók a thai nemzeti identitás felé fordulnak. Ugyanakkor ezt anélkül is elérhették, hogy fel kellett volna adniuk saját nemzetiségüket. A királyság évszázadai alatt a betagozódás egyszerűsége miatt lehetőséget kaptak, hogy számukra is profitáló gazdasági, társadalmi,

²⁵ YUK, Wah Chan: Hybrid diaspora and identity-laundering: a study of the return overseas Chinese Vietnamese in Vietnam, *Asian Ethnicity*, 14. évf, 2013/4, 525-541. o.

²⁶ YU, Sandra LiAnne: *The Reemergence of Vietnam's Ethnic Chinese Community through Local, National, and Transnational Structures*, University of California, San Diego, 2006, 73-112. o.

²⁷ ZHENJIANG, i.m.

²⁸ RAPP, Antonio: *Thailand's Chinese Population: Teochiu Speakers and Political Identity*, Singapore University Press, Singapore, 2015, 6-8. o.

kulturális, vallási és üzleti tevékenységet végezzenek. Ez alapozta meg, hogy kínai közösség ilyen jelentős szerepet játszik a társadalmi, politikai és gazdasági életben a 21. században – a bevándorlók leszármazottjai teljesen integrálódtak a modern thai társadalomba.²⁹

Már a királyság idején is felismerték és tiszteletben tartották, hogy a kínai kultúra eltér a sziamitól, és hogy a diaszpóra tagjai számára fontos a konfucianus értékek megtartása – éppen ezek az értékek vezettek oda, hogy sikeressé váljanak a gazdaság szegmenseiben. Természetesen voltak mélypontok a folyamat során, főként a szervezett bűnözés virágzása kapcsán – a thai népesség nem nézte jó szemmel a Triád tevékenységet, mely főként ember- és fegyverkereskedelemből, prostitúcióból, illegális szerencsejátékból, hamisításból és kábítószerekkereskedelemből állt. 1848-ban több, mint 3000 kínai halálát okozta, hogy a Triád célzott politikai gyilkosságokat követett el a kormánytagok ellen. 1910-ben az asszimilációt nem támogatók csoportja a kínaiak sztrájkját követően terrorizálta a Bangkok belvárosában élő közösséget, blokád alá vonva a területet, így nem jutott étel a városlakókhoz.³⁰ A két világháború között egyre több kínai zászlót tűztek ki, és gyakoribbá váltak a politikával kapcsolatos megnyilvánulások is, ami a thai nemzeti tudat megerősödését is kiváltotta. Az 1940-es évekre a betagozódással szembeni ellenállás és a félelem az asszimilációs törvény elfogadásához vezetett, amely megkövetelte, hogy a magániskolákban is tanítsák a thai nyelvet, thai kulturális értékeket, illetve zárják be mind a 250 thai–kínai közösségi iskolát, valamint a tíz kínai nyelvű újságból kilencet szüntessenek meg. Ezt követően sokan változtattak nevet, és vettek fel thai állampolgárságot az atrocitások elkerülése érdekében. Az 1980-as évekre a Kínai Népköztársaság megerősödése miatt a thai–kínaiak élete is jobbra fordult: megkezdődhetett a politikai életbe való visszaszivárgás és az integráció, ami nem zárja ki a gyökereik megtartását sem.³¹

Kambodzsa

A kínai diaszpóra Kambodzsában társadalmi–gazdasági és politikai szempontból az egyik legbefolyásosabb és legerőteljesebb közösség: az ország üzleti szektorát teljesen uralja, és gazdaságilag prominensebb az őshonos khmerekhez képest, így az állam gazdag elitjét alkotja. Bár az 1960-as évek idején a társadalom 8%-át adták, napjainkra ez az arány 1%-ra csökkent.³² Az Indokínai-félszigeten található országban már a tizenharmadik században éltek kínai közösségek, főként a kereskedők soraiból kerültek ki. A Ming-dinasztia bukását követően rengeteg férfi telepedett le a területen, khmer nőket vettek feleségül, ők maguk és leszármazottjaik is könnyen beilleszkedtek a társadalmi–gazdasági életbe. A francia gyarmati időszakban magas adók sújtották a bevándorlókat, azonban lehetőségük nem volt kambodzsai állampolgárságot szerezni. 1891-ben történt meg az első „legalizáló” lépés, ugyanis öt „szövetséget” alakítottak ki a kínaiak között származási tartományuk szerint; ezek élén választott vezető állt, aki a törvények betartatása mellett az adózást is felügyelte. Az újonnan érkezők az egyik szövetségbe regisztrálva telepedhettek le, ezzel elhatárolták a kínaiakat a khmerekétől – elindítva egy évszázadnyi diszkriminációt.³³ Az 1970-es évektől kezdődően a korábban kölcsönösen előnyös kapcsolatot felváltotta a „kínai ellenes” retorika: először a jobboldali elmozdulások miatt került a köztudatba, hogy a kínai diaszpóra a kommunista KNK „ötödik hadoszlopaként” működik, majd a Pol Pot-rezsim idején a kínaiak piaci potenciáljukkal a kapitalizmust jelképezték. Az 1980-as évek során az országot gazdaságilag még mindig a kínai magánvállalkozók szűk köre tartotta függésben, a kínaiak pedig törekedtek az asszimilációra, azonban az elnyomásból az 1990-es évekig nem tudtak kitörni. A közös kambodzsai–kínai befektetések miatt a 2000-es évek elejétől a közösség száma újra nő, a KNK által támogatott iskolákban a diaszpóra tagjai kínai nyelvű oktatásban részesülhetnek.³⁴

²⁹ FRANCO, Alexander: A History of the Thai-Chinese, *ASEAN Journal of Management & Innovation*, 2. évf., 2015/2, 101-105. o.

³⁰ Uo.

³¹ RAPP, i.m. 6-8. o.

³² FILIPPI, Jean Michel: [A history of the Chinese in Cambodia](#). [online] 2013. 02. 08. Forrás: *Phnompenhpost.com* [2019. 02. 25.]

³³ COUGHLIN, Richard J.: Book review: The Chinese in Cambodia [WILLIAM E. WILLMOTT], *American Anthropologist*, 70. évf., 1968/6, 1215-1216. o.

³⁴ FILIPPI, i.m.

Szingapúr

A világ egyik legforgalmasabb városának, városállama hozzávetőlegesen 5.800.000 fős populációjának mintegy 75%-a, azaz 4.350.000 fő kínai, ezzel kiemelkedik az eddig vizsgált országok közül.³⁵ Szingapúr az az állam, ahol a kínaiak a statisztikai adatok alapján sincsenek kisebbségben. A városállam 1965-ben vált függetlenné Malajziától, de gazdasága nyomorúságos állapotban volt, hatalmas problémát jelentett a munkanélküliség, a szingapúri kínaiak és malájok közötti feszültségek pedig feloldhatatlannak tűntek. Történetileg a Malajziától való függetlenedés is végső soron a maláj kisebbségérzet következménye, és a gazdasági potenciálban rejlő lehetőségek kiaknázása volt a másik fő hajtóerő. Mivel a kínai közösségek kifejezetten tehetségesek az üzleti életben, az elszakadásig az ő sikerük a malájok egyértelmű vesztesége volt, ami komoly feszültségeket generált. A városállam túlnyomóan kínai többsége ellenére nem mondható, hogy a Népköztársaság „gyarmati kirendeltségeként” funkcionált volna. Fontos megemlíteni a fogalmi elhatárolást a *huaren* és *huaquiao* között. Előbbi kínai gyökerekkel rendelkező, de már más országban élő, teljes jogú állampolgár. Utóbbi más ország területén tartózkodó kínai származású egyén, aki politikai–kulturális szempontból is Kínához kötődik.³⁶ Esetünkben a kínai származású népeiséget *huaren*nek nevezik, ezzel elkülönülve a *huaquiao*tól– a túlnyomó többség számára Szingapúr jelenti az otthont. Különböző dialektusokban beszélnek a mandarint, ami hivatalos nyelv az országban. A nyelv az, ami a legjobban elhatárolja a multikulturális társadalom két másik meghatározó elemétől, a malájoktól és az indiaiaktól.³⁷ Az 1960-as évek nyelvpolitikája során az angol került előtérbe, elnyomva a kínait, malajt és tamilt. Itt az integráció nem volt jelentős kérdés, azonban az együttélés a multikulturális társadalomban igen: az 1964-ben faji lázadások során kínai és maláj származásúak összecsapásának eredményeként 36 ember vesztette életét. Az 1965-ben függetlenné vált városállam alkotmányában szerepel a diszkrimináció tilalma faji, nemzetiségi és vallási hovatartozástól függetlenül.³⁸ A nemzetiségek közötti különbségek miatt háttérbe szorultak a hagyományos kulturális elemek, nem is beszélve a szigorú viselkedési szabályokról és új vallási tendenciákról. A család, mint alapegység szerepe már nem olyan jelentős az új generációk számára, egyre kevesebb a *huaren*ek közötti házasság. Bizonyos szervezetek kiemelt gazdasági, kulturális és vallási tevékenységeket koordinálnak a szingapúri kínaiak között. Számarányukból adódóan politikai aktivitásuk meghatározó.³⁹

Indonézia

A kínaiak adják az indonéz népesség 1,2%-át a 2010-es statisztikák alapján, ezzel a 15. helyet foglalva el az országban a több, mint 600 kisebbség között.⁴⁰ Számuk országszerte megoszlik, azonban némely tartományban demográfiai szempontból meghatározók, a politikai életben betöltött szerepük pozitívnak bizonyult. A gyarmati sorból 1949-ben kitörő államban azonban a kínai közösség nem élhetett békésen egészen 1998-ig.⁴¹ Nem homogén az itt élő kínaiak közössége, a különböző etnikai háttérrel rendelkezők pedig saját dialektusukat, nyelvüket, gazdasági és kulturális értékeiket fenntartva igyekeztek megtelepedni a szigeteken. A 20. század derekán a bandungi nyilatkozatban már lehetőséget kaptak a kínai származásúak, hogy felvegyék az indonéz állampolgárságot.⁴² A hatvanas évek nacionalista és kínai ellenes hangulata meghatározta a kisebbség következő évtizedeit: megkezdődött a Suharto-rezsim alatti erőszakos beolvasztás; de valójában csak az őslakosok és a kínaiak

³⁵ [Singapore – Population](#). [online], 2019. Forrás: *Worldometers.info* [2019. 02. 10.]

³⁶ LIU, Hong: Opportunities and Anxieties for the Chinese Diaspora in Southeast Asia, *Current History*, 115. évf, 784, 2016, 312-318. o.

³⁷ HUAT, Chua Beng: Being Chinese under official multiculturalism in Singapore, *Asian Ethnicity*, 10. évf, 2009/3, 239-250. o.

³⁸ [Szingapúr alkotmánya](#). [online], 2019. Forrás: *sso.agc.gov.sg* [2019. 02. 25.].

³⁹ HUAT, i.m.

⁴⁰ ARIFIN, Evi Nurvidya – HASBULLAH, M. Sairi – PRAMONO, Agus: Chinese Indonesians: how many, who and where? *Asian Ethnicity*, 18. évf, 2016/3, 310-329. o.

⁴¹ Uo.

⁴² [Bandung-konferencia](#). [online], 2019. Forrás: *Franke.uchicago.edu/* [2019. 02. 25.].

közötti eltéréseket, az összeférhetetlenséget helyezte előtérbe a koncepció.⁴³ A rendszer bukásáig nem tarthatták hagyományos ünnepeiket és indonéz nevet kellett felvenniük. A diszkrimináció nemcsak a kvázi magánéletüket érintette: gazdasági szempontból elérték, hogy a kínai szó a korrupció szinonimájává váljon. A diaszpóra tagjai politikailag jelentéktelennek bizonyultak. A diktatórikus rendszer 1998-ban bukott meg, de ez nem hozta meg a várt megkönnyebbülést az indonéz kínaiak számára – a demokráciapárti egyetemisták zavargásba torkolló demonstrációi a főként kínai üzletek és otthonok ellen irányultak.⁴⁴ A stabilizáló folyamatot követően az első megválasztott elnök, a liberális gondolkodású muszlim pap, Abdurrahman Wahid és utódai jogi és társadalmi reformokat vezettek be a múltbeli megkülönböztetés felszámolására, például felülvizsgálták az állampolgárság szabályait, a konfucianizmust bevett vallásként ismerték el, megszüntették a kínai kultúra elnyomását.⁴⁵ A 21. századra már a politikai életben, a gazdaságban és a közigazgatásban is részt vesznek a közösség tagjai, Basuki Tjahaja Purnama, aki 2014 és 2017 között Jakarta kormányzója volt, szintén köztük tartozik, ezen kívül a helyi kínai közösségek és a szárazföldi Kína kapcsolatai is erőre kaptak.⁴⁶

Viszony az anyaországgal

Az asszimiláció során egyre tisztábban látható, hogy bár kulturális értékeiket megtartották, a diaszpóra tagjai alkalmazkodtak az adott politikai viszonyokhoz. A számarányában kisebb közösségeket összekovacsolja a kultúra, míg jelentősebb számú közösségek esetében ez megbomlani látszik. Kína számára nem azt jelentik már a diaszpórák, mint korábban – már nem az ellenséget testesítik meg, hanem a tőkét, a szakismeretet, a nyitás politikájához nélkülözhetetlen üzleti hálózatot. Bár sokan hagyják el Kínát, a népköztársaság megtalálja a módját, hogy ezt saját javára fordítsa: 2015-re Délkelet-Ázsia országaiban már 30 Konfucius Intézet⁴⁷ működött. Látható, hogy ezek a közösségek rendelkeznek azzal a képességgel, hogy meg is tartsák kínai mivoltukat, és mégis asszimilálódnak a fogadóország, a régió társadalmi szövetébe.⁴⁸

Konklúzió

A kínai emigrációnak számos indíttatása volt az évszázadok során, a legjelentősebbnek azonban a gazdasági lehetőségek mellett az bizonyult, mikor más érdekcsoport kezébe került az államhatalom. A köztudatban a kivándorlás első számú okának a politikai irányváltást követő üldözés és megtorlás előli menekülés bizonyult. A kettős állampolgárság elismerése és tagadása a Kínai Köztársaság és Kínai Népköztársaság által meghatározta, de nem nyomta rá véglegesen a bélyegét az anyaország és a tengerentúli közösségek kapcsolatára. A világszerte fellelhető kínai diaszpórák kiterjedt és komplex hálózata összekapcsolja őket egymással, és természetesen az anyaországgal is. Nemcsak gazdasági, hanem politikai potenciált is jelentenek eme közösségek, hiszen Kína – a szakpolitika és birodalmi viszonylatokban értelmezhető stratégiája alapján – a globalizáció éllovasaként befolyást gyakorolhat a más országok területén megtalálható külhoni populációra. Ennek nemcsak a kereskedelem, hanem a kulturális élet is fóruma lehet. Továbbra is kérdés, hogy a fogadóországokban mennyire tartanak a kínai közösségektől, mint az anyaország érdekérvényesítési közegetől, hiszen a délkelet-ázsiai országokban fellelhető diaszpóra 21. században is – többségében – megőrizte hagyományait, bár tagjai a fogadóország állampolgárjaiként politikai potenciállal is rendelkeznek.

⁴³ ROBISON, Richard: „*The Emergence of a Capitalist Class: Chinese-Owned Capital*”, *Indonesia: The Rise of Capital*. Allen & Unwin, Sydney, 1986, 271-322. o.

⁴⁴ SURYADINATA, Leo: *Political Thinking of the Indonesian Chinese, 1900-1995: A Sourcebook* (2. kiadás), Singapore University Press, Singapore, 1997, 175-246. o.

⁴⁵ PURDEY, Jemma: *Anti-Chinese Violence in Indonesia, 1996-1999*. University of Hawaii Press, Honolulu, 2006, 142-158. o.

⁴⁶ LIU, i.m.

⁴⁷ [Confucius Institute](#). [online], 2019. Forrás: English.hanban.org [2019. 02. 25.].

⁴⁸ LIU, i.m.

Stratégiai Védelmi Kutatóintézet

NÉZŐPONTOK 2019/2.

Az „SVKK Nézőpontok” 2010 óta a Kutatóintézet külső munkatársainak tematikus szakpolitikai elemzéseit, értékeléseit közreadó, illetve az Intézet munkatársainak szubjektívebb szakmai véleményét közlő időszaki kiadvány.

Az NKE Eötvös József Kutatóközpont Stratégiai Védelmi Kutatóintézete független szakpolitikai kutatóintézet, a kiadványaiban megjelenő elemzések, álláspontok, vélemények nem feltétlenül tükrözik a szerkesztőség vagy a kiadó véleményét. Az elemzésben foglalt információk, adatok, megállapítások tájékoztatás céljából készültek.

Kiadó: Nemzeti Közzolgálati Egyetem

Szerkesztés és tördelés:
Csiki Varga Tamás, Tálás Péter

A kiadó elérhetősége:

1581 Budapest, Pf. 15.

Tel: 00 36 1 432-90-92

E-mail: svkk@uni-nke.hu

© Györgyi Dominika, 2019

© Nemzeti Közzolgálati Egyetem, 2019